Ion MELNICIUC

SĂ APELĂM MAI DES LA DICŢIONARUL EXPLICATIV

MEDIU – MEDIOCRU?

Când avem de a face cu două cuvinte uşor confundabile, apelăm la dicţionarul explicativ. Le descifrăm semantic şi potrivirea lor contextuală nu mai prezintă o problemă. Acest lucru însă nu se întâmplă şi în cazul cuvintelor *mediu-mediocru*. Şi iată de ce: deşi într-un anumit punct sunt sinonime (ambele înseamnă „care se află la mijloc, mijlociu"), ele nu se pot substitui reciproc în orice context. Putem spune, de exemplu, *elev mediu* sau *mediocru* în sens de „care nu iese din comun, ordinar". Dar substituirea nu-i posibilă în alte sintagme: *învăţământ mediu, şcoală medie,* **nu** mediocru (mediocră). Sau: un *poet mediocru* nu înseamnă de mijloc (mediu), ci unul „lipsit de valoare, banal". Un *om mediocru* nu este unul obişnuit, adică „nici prea-prea, nici foarte, foarte", ci ne sugerează o apreciere negativă: „persoană lipsită de inteligenţă, fără spirit, fără cultură".

Drept dovadă că aceste cuvinte nu se substituie reciproc e şi faptul că **Dicţionarul de sinonime** nu le atestă ca echivalente semantice. De unde şi concluzia: adjectivele *mediu-mediocru* trebuie folosite cu multă prudenţă, dacă nu dorim să ne pomenim într-o situaţie ridicolă.

DREPT sau *CORECT*?

Foarte mulţi vorbitori de la noi, chiar şi unii intelectuali, obişnuiesc să spună *drept* acolo unde se cuvine să spunem *corect*.

Greşeala, trebuie să recunoaştem, vine din şcoală. Când elevii răspund bine la o întrebare sau rezolvă o problemă, profesorii, de cele mai multe ori, spun „*drept*". Termenul adecvat este, de fapt, *corect*, şi nu *drept*. Prin urmare, contextul ne obligă să spunem: ai răspuns *corect*; rezolvarea problemei e cea *corectă*.

Am certitudinea că şcolii îi revine datoria să dezrădăcineze această greşeală atât de frecventă în limbajul elevilor, studenţilor şi chiar al unor profesori.

La o adică fiecare vorbitor ar putea, la dorinţă, să-şi dea seama că una e să spui „ceasul nu-i *drept*" (şi n-ai spus nimic!) şi cu totul alta e situaţia când zici „*ceasul e corect!*" La care eu aş adăuga: „Şi exprimarea e corectă!".

BDD-A20881 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:43 UTC)

ANIŞORI sau *ANI*?

Celor maturi le place să se adreseze micuţilor cu diminutive: Îţi plac *bombonelele*? Ce *ghetuţe* frumoase ai! Da câţi *anişori* ai tu? Copilul arată bucuros câteva degeţele. Cu scurgerea anilor miracolul copilăriei ne părăseşte şi ne pomenim că un copil de 8-10-12 ani nu mai e băieţel, ci *băiat*, nu mai poartă *costumaş*, ci costum, şi nu-l cheamă *Dănuţ*, ci *Dan*.

E o legitate a vieţii şi de ea trebuie să ţinem cont. În caz contrar, nimerim în situaţii ridicole.

Eram la o zi de naştere a băiatului prietenilor noştri care împlinise 10 ani şi cineva dintre musafiri a avut imprudenţa să-l întrebe pe cel sărbătorit câţi *anişori* are. Reacţia a fost neaşteptată: în loc de răspuns, băiatul a ieşit din cameră.

Oaspetele s-a simţit vinovat: Nu cumva l-am supărat cu ceva?

Tăcerea celor prezenţi i-a dat de înţeles că la mijloc, într-adevăr, e ceva.

Ca să înviorez atmosfera, am intervenit cu o precizare: Băiatul e mare de acum, iar noi îl întrebăm câţi *anişori* are, în loc să-i zicem *haiduc*.

Toţi au zâmbit.

SALUTAR – SALUTABIL

Avem de-a face cu două cuvinte-paronime pe care unii vorbitori le cred sinonime şi le folosesc în mod arbitrar, substituindu-le reciproc. E o eroare. Haideţi să vedem ce semnifică fiecare cuvânt în parte. Citărm după **DEX**: *salutar* – „folositor sănătăţii, vieţii; salvator; care este potrivit, adecvat într-o anumită situaţie; binevenit”. Am putea spune, de exemplu, că plantele medicinale sunt *salutare; ploaie salutară* (= binevenită); *salutabil* nu este atestat în dicţionarele noastre. Nici chiar în cel de neologisme. Asta nu înseamnă că nu există acest cuvânt. Ba din contra, e foarte frecvent în limbajul livresc. Dar e un cuvânt potenţial, adică e un neologism la nivel de vorbire, pe care limba încă nu l-a „încetăţenit”. Cuvinte de acest fel avem multe. Prin *salutabil* trebuie să înţelegem „ceea ce poate fi salutat; acceptat cu entuziasm”. De exemplu, o *iniţiativă salutabilă* = acceptată.

Concluzia e cea pe care v-aţi şi făcut-o: una e *salutar*, şi alta – *salutabil*, ambele cu drept deplin de existenţă şi utilizare adecvată.

CĂRTICICA NU-I FIŞĂ MEDICALĂ!

Oricine se adresează medicului de la policlinică e trimis la registratură să-şi ia *cărticica medicală*.

Am întrebat medicul dacă e vorba de *fişa medicală* şi mi-a răspuns oarecum jenat: Desigur. Toată lumea zice aşa şi ne-am obişnuit şi noi cu

BDD-A20881 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:43 UTC)

termenul acesta. Ca să nu-i mai produc disconfort medicului, m-am întrebat în sinea mea: Care *toată lumea,* vorbitorii de rând, cei cărora le e totuna cum se exprimă sau şi lumea cultă, instruită? Fireşte, tocmai pe aceştia i-a avut în vedere medicul – pacienţii puţin instruiţi.

Pe ei, cred, nu face să ne supărăm. Ei nu poartă vina că şcoala nu i-a învăţat să vorbească corect.

Dar mai e o întrebare: de ce specialiştii în materie, adică medicii, nu posedă terminologia adecvată?

Sunt sigur că medicii care au grijă de exprimare utilizează termenul adecvat: *fişă medicală,* şi nu *cărticică medicală*. *Cărticica* e o carte minusculă, cărţulie. Doar atât!

Fişă vom spune în mai multe situaţii: *Fişă de sănătate, fişă de evidenţă, fişă personală, fişă tehnologică.*

DE CE PĂRERE SUNTEŢI?

De foarte multe ori suntem puşi la grea încercare când trebuie să alegem corect prepoziţia cerută de context. Aceasta pentru că şi prepoziţiile pot fi uneori în relaţie de sinonimie. Spunem, de exemplu, *la 20 februarie*, dar şi *pe 20 februarie*; brigadierul e *în câmp*, dar şi *la câmp*; vin *spre tine*, dar şi *către tine*; am fost *la (pe la) ai mei*. Dar substituirea nu e general-valabilă. Cine spune *la părerea mea* (dar spun unii), în loc de *după părerea mea*, greşeşte. Când este vorba de o expresie consacrată cum e cea în discuţie (*după părerea mea*), substituirea prin alte expresii nu este admisibilă. În atare situaţii conlocutorii sunt, pur şi simplu, derutaţi. Ei reacţionează negativ la noutatea expresiei. Cu atât mai mult cu cât cea din urmă nu se potriveşte pentru situaţia dată. În general, putem folosi expresia *la părerea mea*, dar în alt context: *la părerea mea* au aderat mai mulţi colegi.

În concluzie vă atenţionăm: sintagma *după părerea mea* poate fi înlocuită cu expresia sinonimică *după mine*.

ADĂUGĂTOR sau *SUPLIMENTAR*?

Eram la o oră de limba română la o şcoală dintr-un sat de la noi şi mi-a fost dat să aud o frază care m-a şocat: „Lenuţa, trebuie să lucrezi *adăugător* la limbă, căci ai fost bolnavă şi-ai rămas în urmă cu materialul”.

La pauză am întrebat-o pe dna profesoară ce înseamnă *adăugător*? Cum adică „să lucreze *adăugător*”?

– *Suplimentar, în plus*, s-a dezvinovăţit, parcă, conlocutoarea mea.

– Bine, dar limba literară nu atestă acest cuvânt. N-o să-l găsiţi în dicţionarele noastre.

– Dar toţi zic aşa. La noi e folosit.

Am consultat mai multe dicţionare de ultimă oră şi nu l-am găsit. E o dovadă că termenul nu e acceptat de normele literare. E un regionalism.

BDD-A20881 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:43 UTC)

lar aceasta înseamnă că nu trebuie să-şi facă apariţia în vorbirea literară.

Faptul că e atestat în **Dicţionarul ortografic** din 1978 şi în cel **explicativ** din 1977 nu legiferează utilizarea lui. **DEU**, care, de fapt, e o reeditare a **DELM** în 2 volume, nu-l mai înregistrează. Pentru noţiunea dată vom folosi termenii adecvaţi: *suplimentar, în plus*.

Prin urmare, elevii care nu însuşesc materialul în timpul prevăzut de programă, trebuie să lucreze *suplimentar*.

TERMENI DE ADRESARE

Am certitudinea că oricine dintre noi cunoaşte cu precizie semnificaţia termenilor de politeţe *doamnă, domnişoară, domn* şi le utilizează adecvat. Dar mai avem doi termeni de adresare, pe care, haideţi să recunoaştem, nu-i prea punem în circulaţie. E vorba de *domniţă* şi *domnişor*.

Ca să mă conving de faptul că puţini cunosc semnificaţia acestui termen, i-am întrebat pe mai mulţi studenţi în ce situaţie folosim termenul în cauză. Majoritatea au strâns din umeri. Şi doar foarte puţini au răspuns, nu prea încrezători: când ne adresăm unei *fetiţe*. Fireşte, nu este adevărat. *Domniţă,* ca termen de adresare, e potrivit pentru o femeie tânără, dar în special pentru una de curând căsătorită, căreia i se adresează un bărbat. Să nu uităm însă că dicţionarele ne atenţionează prin două remarce: *poetic* şi *familiar*.

Al doilea termen de adresare, aproape neglijat, este *domnişor*. Acesta se referă la un bărbat tînăr (necăsătorit) şi e preferabil în stilul popular. În mod curent unui bărbat tânăr, necăsătorit îi spunem *tinere*.

PROFÉSOR – PROFESÓR

În ultimul timp substantivul *profesor* cunoaşte o frecvenţă sporită. Aceasta pentru că am renunţat, în fond, la termenul preferat până mai odinioară – *lector* şi l-am substituit cu *profesor universitar*. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi în şcoală: *învăţător* spunem doar cadrelor didactice de la clasele primare, iar din clasa a V-a – *profesor*.

Lumea, se pare, s-a obişnuit cu aceste schimbări de vocabular şi nu avem probleme. Dar una, totuşi, există: cum e corect să pronunţăm acest cuvânt – *profésor* sau *profesór*? Pentru a verifica, am consultat trei dicţionare: explicativ, ortografic şi de neologisme. Toate trei admit două variante de pronunţare: *profésor* şi *profesór*, indiferent în ce şcoală activează persoana dată (medie, liceu sau universitate). În prim-plan e dată varianta *profésor*, adică e cea mai recomandabilă.

Uzul însă îşi are legile sale şi ne orientează spre o specificare a lor: *profésor* e utilizat preponderent pentru persoanele cu grad didactic din învă-

BDD-A20881 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:43 UTC)

ţământul superior, iar *profesór* e numit orice cadru didactic de la universitate sau din şcoală (liceu). Uzul, de regulă, dictează norma.

„DECI”

În ultimul timp s-a legat de noi un cuvânt de care nu mai putem scăpa: *deci*. Pentru mulţi vorbitori, chiar bine instruiţi, el a devenit un *tic* – e folosit la orice pas, fiind utilizat incorect şi inutil. Unele persoane încep orice frază cu *deci*: *Deci*, la radio s-a anunţat că timpul se răceşte; Eu *deci* nu ştiu când pleacă trenul; *Deci* ai fost la şedinţă? ş.a.m.d.

Bănuim că vorbitorii în cauză nu cunosc semnificaţia cuvântului şi-l folosesc anapoda. Alţii, deşi îl folosesc corect, abuzează de frecvenţa lui. Şi într-un caz, şi în altul supărăm urechea conlocutorului. De aceea ar trebui să ştim că *deci* are sensul de „prin urmare, aşadar, cu alte cuvinte” şi e binevenit în contexte de tipul: Spui că ţi-ai procurat *manuale, caiete, pixuri, dicţionare, creioane, penar, geantă,* ***deci*** ai tot ce-ţi trebuie pentru şcoală. De ce nu înveţi bine? Eu, la rândul meu, vă zic: v-am explicat ce înseamnă *deci,* v-am adus exemple pozitive şi negative. **Deci** folosiţi-le la locul potrivit!

Muzeul Naţional de Istorie a Moldovei

BDD-A20881 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:43 UTC)